

IJTIMOIIY-GUMANITAR SOHADA ILMIY-INNOVATION TADQIQOTLAR

ILMIY METODIK JURNALI

ISSN 3060-5059

VOL.3 № 5

2026

BO'LAJAK TIBBIY XODIMLARNING PEDAGOGIK MADANIYATINI SHAKLLANTIRISHDA AKMEOLOGIK YONDASHUVNING AHAMIYATI

Xayitova Shahnoza Daniyarovna
Samarqand davlat tibbiyot universiteti, dotsent

Annotatsiya

Mazkur maqolada O'zbekiston Respublikasida sog'liqni saqlash tizimini modernizatsiya qilish sharoitida tibbiy xodimlarning kasbiy faoliyatida pedagogik madaniyatni shakllantirish muammosi ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilingan. Shuningdek, akmeologik yondashuvning mohiyati, uning shaxsning o'zini o'zi rivojlantirish, kasbiy yetuklikka erishish va ijodiy salohiyatni ro'yobga chiqarishdagi o'rni asoslab berilgan. Shuningdek, pedagogik madaniyatni shakllantirish jarayonida motivatsion-qadriyat, kognitiv-aksiologik, faoliyatga yo'naltirilgan va refleksiv-shaxsiy komponentlarning o'zaro bog'liqligi ochib berilgan.

Kalit so'zlar. tibbiy xodim, tibbiy-pedagog, pedagogik madaniyat, akmeologik yondashuv, kasbiy tayyorgarlik, kommunikativ kompetensiya, motivatsiya, qadriyatlar tizimi, refleksiya, o'zini o'zi rivojlantirish, kasbiy yetuklik, pedagogik kompetensiya, innovatsion ta'lim, "shaxs-shaxs" tizimi.

ЗНАЧЕНИЕ АКМЕОЛОГИЧЕСКОГО ПОДХОДА В ФОРМИРОВАНИИ ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ БУДУЩИХ МЕДИЦИНСКИХ РАБОТНИКОВ

Хайитова Шахноза Данияровна
Самаркандский государственный медицинский университет, доцент

Аннотация

В данной статье с научно-теоретической точки зрения анализируется проблема формирования педагогической культуры медицинских работников в условиях модернизации системы здравоохранения Республики Узбекистан. Раскрывается сущность акмеологического подхода, а также обосновывается его роль в саморазвитии личности, достижении профессиональной зрелости и реализации творческого потенциала. В исследовании показана взаимосвязь мотивационно-ценностного, когнитивно-аксиологического, деятельностно-ориентированного и рефлексивно-личностного компонентов в процессе формирования педагогической культуры. Кроме того, освещается значение инновационных образовательных технологий в развитии коммуникативной компетенции и профессиональной рефлексии будущих медицинских работников.

Ключевые слова: медицинский работник, медицинский педагог, педагогическая культура, акмеологический подход, профессиональная подготовка, коммуникативная компетенция, мотивация, система ценностей, рефлексия, саморазвитие, профессиональная зрелость, педагогическая компетенция, инновационное образование, система «человек-человек».

THE IMPORTANCE OF THE ACMEOLOGICAL APPROACH IN SHAPING THE PEDAGOGICAL CULTURE OF FUTURE MEDICAL WORKERS

Xayitova Shahnoza Daniyarovna
Samarkand State Medical University, Associate Professor

Abstract

This article provides a scientific and theoretical analysis of the problem of developing pedagogical culture in the professional activity of medical workers under the conditions of modernization of the healthcare system in the Republic of Uzbekistan. It also explains the essence of the acmeological approach and substantiates its role in self-development, achieving professional maturity, and realizing creative potential. The study reveals the interrelation of motivational-value, cognitive-axiological, activity-oriented, and reflective-personal components in the process of shaping pedagogical culture. In addition, the article highlights the importance of innovative educational technologies in developing communicative competence and professional reflection among future medical workers.

Keywords: medical worker, medical educator, pedagogical culture, acmeological approach, professional training, communicative competence, motivation, value system, reflection, self-development,

professional maturity, pedagogical competence, innovative education, “person–person” system.

Hozirgi kunda O‘zbekiston Respublikasida ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish jarayonlarining jadallashuvi, sog‘liqni saqlash tizimida amalga oshirilayotgan islohotlar hamda aholining tibbiy xizmatlarga bo‘lgan ehtiyojining ortib borishi sharoitida tibbiyot xodimlarining jamiyatdagi o‘rni va roli yanada ortib bormoqda. Ayniqsa, tibbiyot xodimlari nafaqat davolash jarayonini amalga oshiruvchi mutaxassis, balki bemor bilan samarali muloqot o‘rnatadigan, uning ruhiy-psixologik holatini qo‘llab-quvvatlaydigan, sog‘lom turmush tarzini shakllantirishga xizmat qiluvchi muhim ijtimoiy-pedagogik subyekt sifatida namoyon bo‘lmoqda.

Shu bois, zamonaviy sharoitda tibbiyot xodimlarining kasbiy faoliyatida yuqori darajadagi pedagogik madaniyat, kommunikativ kompetensiya va ma‘naviy-axloqiy fazilatlarining shakllanganligi alohida ahamiyat kasb etadi. Shuni hisobga olgan holda, har bir xodim nafaqat yuqori malakali mutaxassis bo‘lishi, balki unga yordam so‘rab murojaat qilgan mijozlarni o‘qitish va ularga ta‘sir ko‘rsatish san‘atiga ega bo‘lishi, ularni o‘zini rivojlantirish va takomillashtirishga undashi, shuningdek, yuqori darajadagi pedagogik madaniyatga ega bo‘lishi kerak.

Bundan tashqari, pedagogik madaniyat cho‘qqilariga erishish tabiiy moyillik va qobiliyatlarni rivojlantirishga, ichki salohiyatni, shaxsiy sa‘y-harakatlarni va hayotiy energiyani safarbar qilishga qaratilgan akmeologik yondashuv asosida amalga oshirilishi kerak.

Oliy ta‘lim muassasalarida bo‘lajak xodimlarni kasbiy tayyorlashni tashkil etishning amalda mavjud tizimi, eng yaxshi holatda ham, talabalarda pedagogik madaniyat ko‘rsatkichlarini o‘z-o‘zidan rivojlantirish qobiliyatini shakllantiradi, degan mulohazalardan kelib chiqamiz. Maqolada biz ushbu kontekstda akmeologik yondashuv sezilarli salohiyatga ega ekanligi haqidagi fikrlarga tayanamiz. Uni biz umuman professionallikning shakllanishiga ijobiy ta‘sir ko‘rsatadigan va xususan, bo‘lajak xodimlarning pedagogik madaniyatini rivojlantirishni rag‘batlantiradigan hal qiluvchi omil deb bilamiz.

Vrach-pedagog ancha murakkab kasbiy faoliyat turi bo‘lib, shuning uchun bo‘lajak xodim oliy ta‘lim muassasalarida kasbiy tayyorgarlik jarayonida puxta bilimlarni egallashi kerak. Bu esa mehnat bozorida mutaxassislarning yuqori kasbiy malakasi va raqobatbardoshligining asosiy kafolati bo‘ladi. Biz tibbiy faoliyatning maqsadi mazmunda ko‘rsatilganligini va asosiy kasbiy majburiyatlar doirasini belgilab berishini ta‘kidlaymiz.

Shuni ta‘kidlash kerakki, tibbiyot xodimining kasbiy faoliyatining asosiy mazmuni turli xil amaliy faoliyatlarni taqdim etishga qaratilgan bo‘lib, bu qiyin hayot sharoitida bo‘lgan shaxsga yoki odamlar guruhiga tibbiy yordam ko‘rsatish, uni qo‘llab-quvvatlash, maslahat berish, tibbiy reabilitatsiya va boshqa turdagi tibbiy xizmatlar orqali tibbiyotni shakllantirishga maqsadli ta‘sir ko‘rsatishni o‘z ichiga oladi.

Adabiyotlar tahlili va metodologiya

Shuni ta‘kidlash kerakki, “akmeologiya” atamasi qadimgi yunoncha “acme” so‘zidan kelib chiqqan va “eng yuqori nuqta, yetuklik” deb ta‘riflanadi. Qadimgi davrlarda yunonlar “acme”ni inson hayotidagi “bu odam qodir bo‘lgan hamma narsaning yetukligi o‘zini namoyon qiladigan, uning barcha qobiliyatlari va kuchlari eng yuqori cho‘qqisida bo‘lgan davr” deb atashgan.

Akmeologiya ilmiy bilimlarning yangi sohasi sifatida shaxsni rivojlantirish paradigmalarini oqilona ko‘rib chiqish, “professional o‘zini anglash”, “Men-konsepsiya”, shaxsning akmesi va boshqa muhim jihatlarni aniqlash imkonini beradi. Professional ongning shakllantirishning akmeologik konsepsiyasini ishlab chiqish masalasi dolzarbdur.

Bir qator olimlar akmeologiya fan va ta‘lim sohasi sifatida rivojlanishining boshidanoq individual professionallikni rivojlantirishni rag‘batlantiruvchi yuqori sifatli strategiyalar va samarali texnologiyalarni ishlab chiqishga qaratilganligini ta‘kidlaydilar. Buni tasdiqlash uchun biz akmeologiyaning quyidagi talqinini beramiz: “ilmiy bilimlar sohasi, ilmiy fanlar majmuasi, uning o‘rganish obyekti inson hayotining turli sohalarida, jumladan, ta‘limda o‘zini o‘zi anglash va ijodiy salohiyat, o‘zini rivojlantirish, o‘zini takomillashtirish, o‘zini o‘zi belgilash dinamikasidir”.

Boshqacha qilib aytganda, bizning tushunchamizda akmeologiya gumanitar fanlarning nazariy asosi sifatida qaralishi kerak va shuning uchun u bo‘lajak xodimlarning oliy ta‘limdagi kasbiy tayyorgarligi kontekstida pedagogik madaniyatini shakllantirish bilan bevosita bog‘liq.

Bizning tadqiqotimiz kontekstida asosiy akmeologik muammo bo‘lajak tibbiyot xodimlarining o‘zini o‘zi takomillashtirish jarayoni qanday sodir bo‘lishini va ularda pedagogik madaniyatning barcha ko‘rsatkichlari qanday shakllanishini tahlil qilish, shuningdek, oliy ta‘limda o‘quv jarayonini tashkil etish

jarayonida ushbu faoliyatni insonparvarlashtirishdan iborat.

Adabiyotlarni tahlil qilish jarayonida akmeologiya hozirda o'rganayotgan asosiy muammolar quyidagilardan iborat ekanligi aniqlandi: yetuk shaxsning rivojlanishi va o'zini o'zi rivojlantirish qonuniyatlari; ijodiy salohiyatni o'zini o'zi anglash va kelajakdagi professional faoliyatga tayyorlikni rivojlantirish; professionallikning maksimal cho'qqilariga erishishning subyektiv va obyektiv omillari; o'zini o'zi o'qitish, o'zini tashkil etish va o'zini nazorat qilish; kasb, jamiyat, fan va madaniyat rivojlanishining yangi talablariga muvofiq barcha harakatlari va amaliy faoliyatini takomillashtirish; o'z qobiliyatlari va imkoniyatlaridan xabardorlik; faoliyatining afzalliklari va kamchiliklarini tahlil qilish; o'zini tuzatish va o'zini qayta tashkil etish.

Boshqacha qilib aytganda, akmeologiyaning vazifasi talabalarni shaxsiy va kasbiy rivojlanishning faol subyekti sifatida shakllantirish, oliy ta'lim muassasalarida o'quv va kognitiv faoliyat davomida o'zini maksimal darajada anglashini ta'minlash hamda ularni bevosita ish joyida yanada takomillashtirishga undashdir.

Natijalar va muhokama

Biz bu talabalarining oliy ta'lim muassasalarida o'qish davomida ijobiy rivojlanishini ta'minlaydi, ularda shaxs sifatida hamda ta'lim faoliyatining faol obyektlari va subyektlari sifatida qaytarib bo'lmaydigan, ijobiy yo'naltirilgan sifat va miqdoriy o'zgarishlarga hissa qo'shadi, deb hisoblaymiz.

Biz insonning faoliyat subyekti sifatidagi asosiy paradigmatic xususiyati shundaki, inson o'zining barcha imkoniyatlaridan — ham aqliy, ham shaxsiy imkoniyatlaridan, ya'ni ong, iroda, motivatsiya va qobiliyatlaridan hayotiy hamda kasbiy vazifalarni optimal hal qilish, bilish, faoliyat va muloqotni samarali amalga oshirish uchun resurs va vosita sifatida foydalanadi, degan pozitsiyani to'liq qo'llab-quvvatlaymiz. Faoliyat subyekti tushunchasi insonning eng yuqori va eng mukammal sifatini, uning idealga intilishini va bu idealga erishishini anglatadi.

Bo'lajak tibbiyot xodimlarini kasbiy tayyorlash jarayonida va ularning pedagogik madaniyatini shakllantirish kontekstida maqsadli faoliyat davomida akmeologik yondashuvdan foydalanish tufayli bir qator muhim pedagogik muammolar bir vaqtning o'zida hal qilinadi:

birinchidan, talabalar pedagogik madaniyat haqidagi professional ijtimoiy-pedagogik bilimlarni ongli ravishda o'zlashtiradilar va kelajakdagi kasbiy faoliyatni amalga oshirish jarayonida pedagogik jihatdan muvozanatli muloqotning amaliy ko'nikma va malakalarini shakllantiradilar;

ikkinchidan, talabalar barcha aniqlangan komponentlar — motivatsion-qiyamatli, kognitiv-aksiologik, konativ-faoliyatli, refleksiv-shaxsiy pedagogik madaniyat ko'rsatkichlarining shakllanish darajasini ijtimoiy-pedagogik va akmeologik diagnostika hamda o'zini o'zi diagnostika qilish usullari orqali amalda o'zlashtiradilar;

uchinchidan, yanada intensiv o'zini rivojlantirish va o'zini takomillashtirish amalga oshiriladi;

to'rtinchidan, kelajakdagi kasbiy faoliyatning individual uslubini ongli ravishda shakllantirish amalga oshiriladi;

beshinchidan, pedagogik madaniyatning ahamiyatini individual tushunishning faol tanlovi amalga oshiriladi.

Vrachlik kasbi mutaxassis shaxsiyatining rivojlangan fazilatlar majmuasini, amaliy ishlarni amalga oshirishga ichki ijtimoiy-psixologik tayyorgarligini kompleks o'zgartirishdan iborat degan jihat hisobga olindi. Shuni hisobga olgan holda, oliy ta'lim muassasalarida o'qituvchilarini ta'limni tashkil etish sohasida samarali imkoniyatlarni izlashga yo'naltiradigan yondashuv aynan akmeologik yondashuv bo'lib, uni kasbiy tayyorgarlik jarayonida qo'llash tavsiya etiladi.

Tadqiqot davomida mavjud an'analardan doirasidan chiqib ketish istagi bizni akmeologik yondashuvga talabalar tomonidan kelajakdagi kasbiy faoliyatni amalga oshirishning yangi yondashuvlarini tushunish va o'zlashtirishning muhim vositasi sifatida murojaat qilishga undashi aniqlandi. Bu esa tibbiyot sohasidagi bo'lajak mutaxassislarning pedagogik ijodkorligini aniqlashga yordam beradi va ta'lim jarayoniga optimal hamda nostandart pedagogik yechimlarni joriy etishni ta'minlaydi.

Bu jarayon quyidagilarga qaratilgan bo'ladi:

talabalar pedagogik madaniyat haqida chuqur va keng qamrovli psixologik-pedagogik bilimlarini rivojlantirish va uning professional funksiyalarni yuqori sifatli amalga oshirishdagi rolini tushunish;

nazariy va metodologik qoidalarni pedagogik harakatlarga aylantirish qobiliyatini oshirish, agar tibbiyot sohasidagi bo'lajak mutaxassislarning mijozlar va hamkasblar bilan munosabatlarida bag'rikenglik va kommunikativ kompetensiya kuzatilsa;

o'zini takomillashtirish va o'zini o'zi o'qitish, shaxslararo o'zaro ta'sirning yangi shakllari, texnikalari va vositalarini ishlab chiqish hamda ularni mijozlarga tibbiy xizmatlar ko'rsatishda amaliy faoliyatga akmeologik texnologiyalarni o'zlashtirish asosida birlashtirish qobiliyatini shakllantirish;

bo'lajak tibbiyot sohasi mutaxassisining kasbiy faoliyati dialektikasi va o'zgaruvchanligidan xabardor bo'lish;

mavjud an'anaviy tajribani yangi sharoitlarda samarali qo'llash va uni innovatsion modifikatsiya qilish zaruratini anglash;

talabalarni o'z faoliyati va natijalarini mulohazali baholashga, shuningdek, an'anaviy va innovatsion yondashuvlarning uyg'unligi hamda tibbiyot sohasi mutaxassisi uchun zarur bo'lgan individual va noyob shaxsiy xususiyatlar va fazilatlarni rivojlantirish asosida kelajakdagi kasbiy faoliyatning individual uslubini shakllantirishga undash.

Xulosa

Pedagogik madaniyatni shakllantirish jarayonida akmeologik yondashuvning salohiyati shaxsning asosiy kuchlarini, u e'tirof etadigan qadriyatlar tizimini — fuqarolik va shaxsiy pozitsiyani shakllantirish, inson faoliyatining eng yaxshi namunalarini o'rganish va takrorlash, ijtimoiy mas'uliyatni oshirish va boshqa jihatlarni — amalga oshirish darajasini sifat jihatidan qayta tiklaydi.

Ushbu yondashuv shaxsning o'zini takomillashtirishga yo'nalishini, hamkorlik, mulohaza yuritish, bag'rikeng munosabatlarni o'rnatish asosida samarali shaxslararo o'zaro ta'sirning subyektiv qadriyat tajribasini o'zlashtirishini aks ettiradi. Bu esa chuqur psixologik va pedagogik bilimlarni hamda mijozlarga ijtimoiy xizmatlar ko'rsatishda ularni turli innovatsion shakllarda va yangi sharoitlarda amalda qo'llash qobiliyatini talab qiladi.

Aynan akmeologik yondashuv sog'liqni saqlash mutaxassisligi talabalariga kasbiy faoliyatda maksimal darajada o'zini anglash uchun atrofda voqelikni, kelajakdagi kasbni va o'zlarini bilishning samarali usullarini o'zlashtirish imkonini berishi aniqlandi.

Xususan, akmeologik yondashuv bo'lajak mutaxassislarni kasbiy tayyorlashda akmeologik vazifalar va muammolarni hal qilish imkonini beruvchi tamoyillar, texnikalar va usullar to'plamini tavsiflovchi asosiy ilmiy kategoriya sifatida qaralishi kerak.

Bizning fikrimizcha, tibbiyot xodimlarini tayyorlaydigan oliy ta'lim muassasalaridagi o'quv jarayoni nazariy va amaliy tayyorgarlik sifatini sezilarli darajada yaxshilashga hissa qo'shadigan, kognitiv motivlarni faollashtirishga, talabalarni ijodiy o'zini rivojlantirish va o'zini ifoda etishga yo'naltirishga, shuningdek, mulohaza yuritishni rag'batlantirishga qaratilgan akmeologik yangiliklarga ayniqsa muhtoj.

Bularning barchasi talabalar tomonidan umuman ta'lim olish jarayonida va xususan, ularning pedagogik madaniyatini shakllantirish jarayonida "akme" cho'qqilariga erishish xususiyatlarining umumiy jihatlariga e'tibor qaratish zarurligini ko'rsatadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Abdullayeva D. Pedagogik akmeologiya asosida bo'lajak o'qituvchilarni kasbiy tayyorlash mexanizmlari. — Toshkent: Fan nashriyoti, 2023.
2. Abdullina O. Professional Pedagogical Competence in Higher Education. — Moscow: Pedagogika Press, 2022.
3. Askarova M. Ta'lim tizimida akmeologik yondashuvning nazariy asoslari. — Samarqand: SamDU nashriyoti, 2022.
4. Ganieva S. Akmeologik kompetensiyalarni rivojlantirish texnologiyalari. — Toshkent: O'zbekiston Milliy universiteti nashriyoti, 2025.